

Stefan Sokołowski

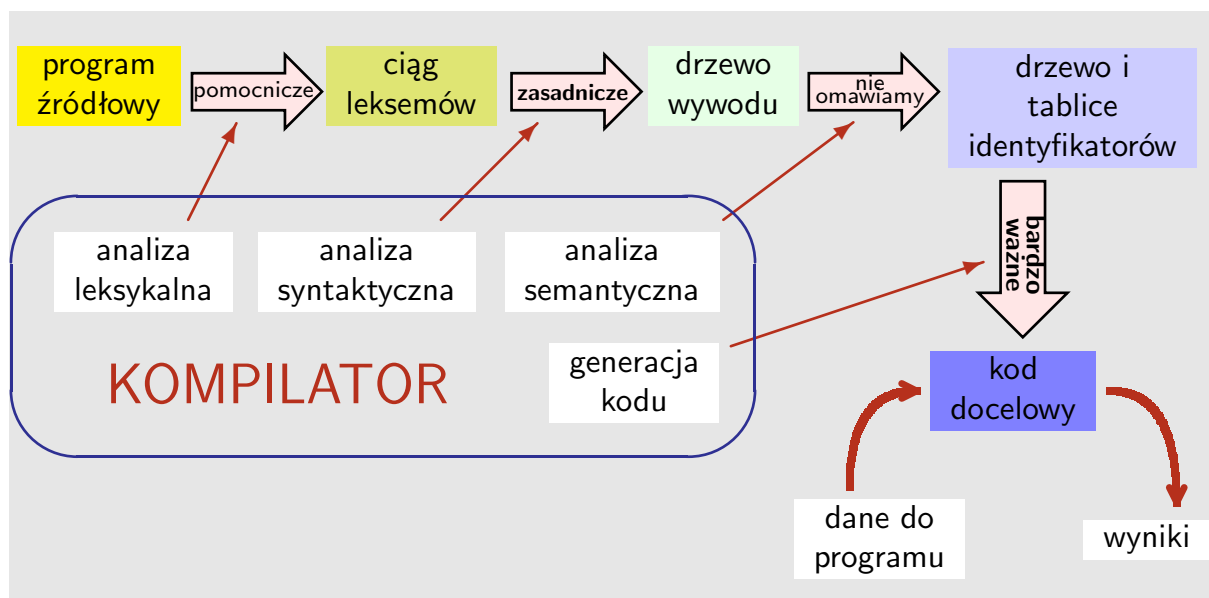
JĘZYKI FORMALNE I METODY KOMPILACJI

wykład 7

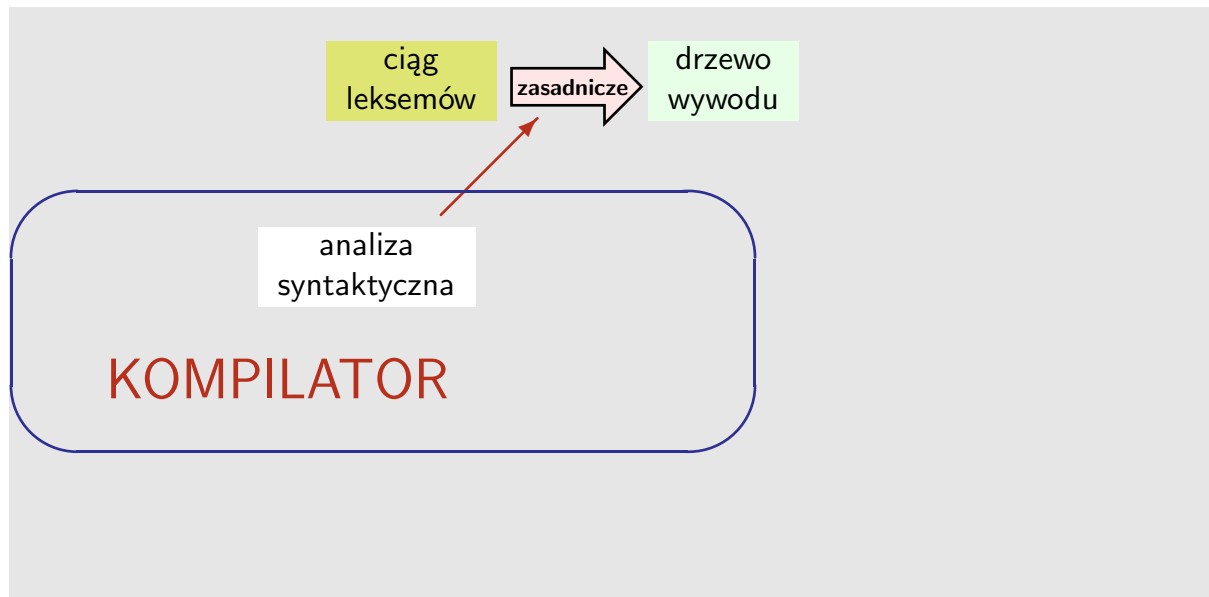
Inst. Informatyki Stosowanej, ANS
Elbląg, 2025/2026

Wykład 7, str. 1

Uproszczony schemat kompilacji

Uproszczony schemat kompilacji

Różne metody analizy syntaktycznej

Rozbiór słowa

— budowanie jego drzewa wyvodu w danej gramatyce **bezkontekstowej**.

Synonimy: rozbiór = analiza syntaktyczna = parsing.

Parser — program (procedura, podprogram) dokonujący rozbioru.

Budowy drzewa wyvodu można dokonywać

- albo od strony **korzenia** (rozbiór *zstępujący*),
- albo od strony **liści** (rozbiór *wstępujący*).

Jest wiele metod rozbioru danego słowa; różnią się

- zakresem stosowalności (do jakich rodzajów gramatyk bezkontekstowych się nadają),
- oraz efektywnością (jak szybko działają i ile potrzebują pamięci).

Programy do automatycznego tworzenia parserów potrafią na ogół dobrać optymalny (albo przynajmniej niezły) parser do danej gramatyki.

Koszty

- Do każdej **jednoznacznej** gramatyki bezkontekstowej można zbudować parser, działający w czasie $\mathcal{O}(n^3)$, gdzie n jest długością ciągu terminali na wejściu.
- Ta złożoność wynika z działania przez próbowanie i wycofywanie się w przypadku złego dopasowania; drzewo wywodu jest wielokrotnie budowane i niszczone.
- Niezbyt bolesne ograniczenia na gramatyki umożliwiają istnienie parsera, działającego w czasie $\mathcal{O}(n)$, czyli znacznie szybciej.
- **Wszystkie** praktycznie stosowane parsery działają w czasie $\mathcal{O}(n)$.

Analiza *top-down* — rekursywny parser zstępujący

Przykład: (prościutki)

$\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{liczba} \rangle \mid + \langle \text{liczba} \rangle \langle \text{liczba} \rangle$
 $\langle \text{liczba} \rangle ::= 0 \mid 1 \mid 2$

Parser (dwie funkcje):

```
funkcja liczba:
  if (wejście ∈ {0,1,2})
    OK;
  else BLAD;
```

```
funkcja wyrażenie:
  if (liczba()) OK;
  else
    if (wejście == '+') {
      if (liczba())
        if (liczba()) OK;
        else BLAD;
      else BLAD;
    } else BLAD;
```

Analiza *top-down* — rekursywny parser zstępujący

Przykład: (rekursywny)

$\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{liczba} \rangle \mid + \langle \text{wyrażenie} \rangle \langle \text{wyrażenie} \rangle$
 $\langle \text{liczba} \rangle ::= 0 \mid 1 \mid 2$

Parser (dwie funkcje):

```
funkcja liczba:
  if (wejście ∈ {0,1,2})
    OK;
  else BLAD;
```

```
funkcja wyrażenie:
  if (liczba()) OK;
  else
    if (wejście == '+') {
      if (wyrażenie())
        if (wyrażenie()) OK;
      else BLAD;
    } else BLAD;
```

iis.ans-elblog.pl/~stefan/Dydaktyka/JezForm/Wyklady/07-pars-rek.c

Analiza *top-down* — rekursywny parser zstępujący

Ogólne zasady (bardzo nieformalnie):

- po jednej funkcji na każdy nieterminal w gramatyce;
- ta funkcja zwraca informację, czy **się udało**, czy **błąd**;
- ciało tej funkcji pisane wg produkcji z tego nieterminalu:
 - napotkanemu *nieterminalowi* w produkcji odpowiada:


```
if (nieterminal())
```
 - napotkanemu *terminalowi* w produkcji odpowiada:


```
if (wejście == terminal) { czyt_wejście(); ...
```
 - końcowi *nieostatniej* produkcji odpowiada: **OK**; else ...
 - końcowi *ostatniej* produkcji odpowiada: **OK**;
 - oraz pozamykanie wszystkich niezamkniętych if-ów:

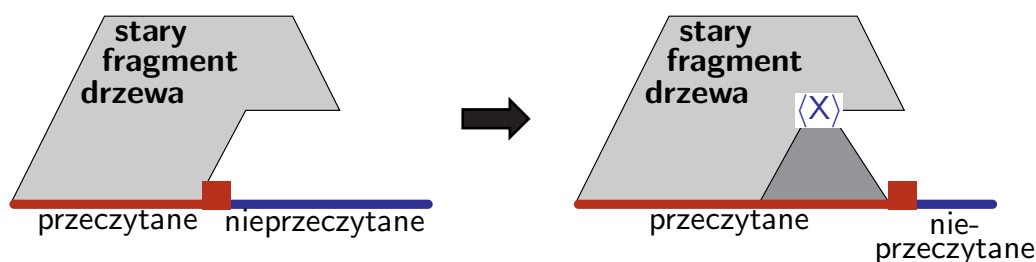

```
else BLAD;
```
- funkcja musi jeszcze budować drzewo rozbioru...

Analiza *top-down* — rekursywny parser zstępujący

(*recursive descent parser*)

Zawiera po jednej funkcji rekursywnej dla każdego nieterminala. Funkcja dla nieterminala $\langle X \rangle$

- konstruuje nad leksemami z wejścia drzewo wyvodu z nieterminala $\langle X \rangle$ w korzeniu:

- przed — znany (wczytany) jest pierwszy liść (leksem) tego drzewa;
po — znany jest pierwszy leksem *spoza* korony tego drzewa;
- może zasygnalizować błąd i wtedy program ją wywołujący stara się znaleźć inną produkcję do zastosowania.

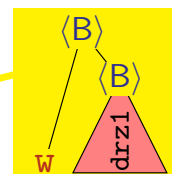
Rekursywny parser zstępujący

$\langle B \rangle ::= w \langle B \rangle \mid w$

CZY SIĘ
UDAŁO

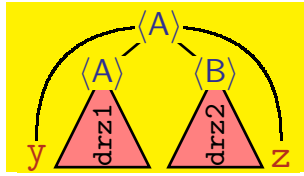
KONSTRUOWANE
DRZEWO

```
Boolean B(drzewo* drz) {
    drzewo drz1;
    if (nowyleks('w'))
        if (B(&drz1)){
            *drz = ...;
            return true;
        }
    else {
        *drz = ...;
        return true;
    }
    else return false;
}
```


Rekursywny parser zstępujący

$\langle A \rangle ::= y \langle A \rangle \langle B \rangle z \mid x$


```
Boolean A(drzewo* drz) {
    drzewo drz1, drz2;
    if (nowyleks('y'))
        if (A(&drz1))
            if (B(&drz2))
                if (nowyleks('z')) {
                    *drz = ...;
                    return true;
                }
            else blad("brakuje terminala z");
        else blad("brakuje nieterminala <B>");
    else
        if (nowyleks('x')) {
            *drz = ...;
            return true;
        }
    else return false;
}
```

Rekursywny parser wstępujący

Funkcja `nowyleks(z)` sprawdza, czy na wejściu jest znak `z` i

- jeśli **jest**, to oddaje `true` i **sczytuje** ten znak z wejścia;
- jeśli **nie ma**, to oddaje `false` i **nie zmienia** wejścia; wtedy można sprawdzić, czy może na wejściu jest jakiś inny znak.

Znaku sczytanego nie można zwrócić na wejście!

Jeśli czytanie z wejścia doszło do końca produkcji, to `return true;`

Jeśli znak na wejściu **nie zgadza się** z produkcją, ale istnieje inna produkcja z tego samego nieterminalu, z którą się zgadza, to trzeba się na nią przestawić.

Jeśli takiej produkcji nie ma, ale nic z wejścia nie sczytane, to `return false;` (błąd **miękki**).

Jeśli takiej produkcji nie ma, ale już coś sczytane, to `blad(...);` (błąd **twardy**).

Rekursywny parser wstępujący

Przykład:

$\langle S \rangle ::= ab \mid ac$

```
Boolean S(drzewo* drz) {
    if (nowyleks('a'))
        if (nowyleks('b')) {
            (konstrukcja drz); return true;
        }
    else if (nowyleks('c')) {
        (konstrukcja drz); return true;
    }
    else blad( ... );
    else return false;
}
```

← twardy
← miękki

Przekształcenie gramatyki dla parsera zstępującego

Zmiana kolejności produkcji i „wyłączenie przed nawias”:

$\langle W \rangle ::= \langle S \rangle \mid \langle S \rangle + \langle W \rangle$
 $\qquad \qquad \qquad \mid \langle S \rangle - \langle W \rangle$

$\langle S \rangle ::= \langle C \rangle \mid \langle C \rangle * \langle S \rangle$
 $\qquad \qquad \qquad \mid \langle C \rangle / \langle S \rangle$

$\langle C \rangle ::= \langle L \rangle \mid (\langle W \rangle)$

$\langle L \rangle ::= 0 \mid 1 \mid 0 \langle L \rangle \mid 1 \langle L \rangle$

$\langle W \rangle ::= \langle S \rangle \{ + \langle W \rangle \mid - \langle W \rangle \mid \lambda \}$

$\langle S \rangle ::= \langle C \rangle \{ * \langle S \rangle \mid / \langle S \rangle \mid \lambda \}$

$\langle C \rangle ::= (\langle W \rangle) \mid \langle L \rangle$

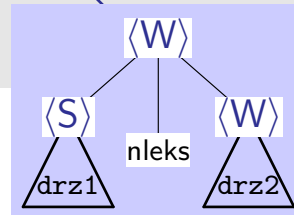
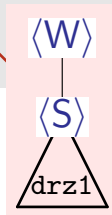
$\langle L \rangle ::= 0 \{ \langle L \rangle \mid \lambda \} \mid 1 \{ \langle L \rangle \mid \lambda \}$

Programowanie parsera zstępującego

$$\langle W \rangle ::= \langle S \rangle \mid \langle S \rangle + \langle W \rangle \mid \langle S \rangle - \langle W \rangle$$

$$\langle W \rangle ::= \langle S \rangle \{ + \langle W \rangle \mid - \langle W \rangle \mid \lambda \}$$

```
Boolean W(drzewo* drz) {
    drzewo drz1, drz2;
    if (S(&drz1))
        if (nowyleks('+', &nleks) || nowyleks('-', &nleks))
            if (W(&drz2)) { *drz = ...; return TRUE; }
            else blad("po + lub - nie ma <W>");
        else { *drz = ...; return TRUE; }
    else return FALSE;
}
```


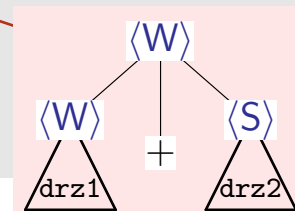
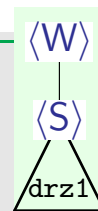
Uwaga: To jeszcze nie jest dokładnie to, co trzeba. Patrz dalej.

Parser zstępujący — problemy

Lewostronna rekursja w gramatyce powoduje nieskończone obliczenie.

PRZYKŁAD: inna gramatyka: $\langle W \rangle ::= \langle S \rangle \mid \langle W \rangle + \langle S \rangle$

```
Boolean W(drzewo* drz) {
    drzewo drz1, drz2;
    if (S(&drz1)) { *drz = ...; return TRUE; }
    else
        if (W(&drz1)) {
            if (nowyleks('+', &nleks))
                if (S(&drz2)) { *drz = ...; return TRUE; }
                else blad("po + brakuje <S>");
            else return FALSE;
        }
    else return FALSE;
}
```


— wewnętrzne W (w ciele funkcji) wywoływane jest dla tego samego stanu wejścia, co zewnętrzne — **ślepa rekursja**.

Leczenie lewostronnej rekursji

Problem: produkcje gramatyczne postaci

$$\langle N \rangle ::= \dots \mid \langle N \rangle \dots \mid \dots$$

(czyli *lewostronnie rekursywne*) prowadzą do zapętlenia parsera zstępującego. Takie produkcje potrzebne są dla często spotykanej w składni języków programowania konstrukcji „ciąg ... grupowany do lewej”.

PRZYKŁAD:

$$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \mid \langle \text{cyfra} \rangle \langle \text{liczba} \rangle$$

— ciąg cyfr grupowany do **prawej** (nie ma problemu)

$$345 = 3 \text{ } \underline{45} = 3 \cdot 10^2 + 45$$

$$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \mid \langle \text{liczba} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle$$

— ciąg cyfr grupowany do **lewej** (jest problem)

$$345 = \underline{34} 5 = 34 \cdot 10 + 5$$

Leczenie lewostronnej rekursji

Lewostronna rekursja (lub lewostronna rekursja wzajemna) w gramatyce — powoduje zapętlenie parsera zstępującego

Co na to można zrobić?

Zastąpić $\langle X \rangle ::= L \mid \langle X \rangle M$ przez $\langle X \rangle ::= LM^*$

Nieformalnie:

M^* oznacza „ciąg M -ów grupowany do lewej”.

Leczenie lewostronnej rekursji

PRZYKŁAD:

zamiast

$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \mid \langle \text{liczba} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle$

— **liczba** to cyfra albo **liczba** a po niej cyfra

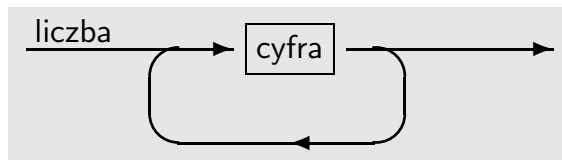
piszemy

$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle^*$

— **liczba** to cyfra a po niej ciąg cyfr

$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle^*$

W rysunkowej notacji Pascala:

Leczenie lewostronnej rekursji

PRZYKŁAD:

zamiast

$\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{składnik} \rangle$
 $\mid \langle \text{wyrażenie} \rangle + \langle \text{składnik} \rangle$
 $\mid \langle \text{wyrażenie} \rangle - \langle \text{składnik} \rangle$

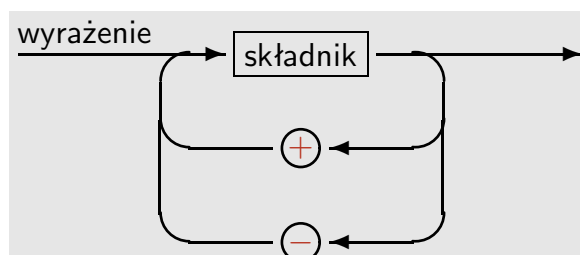
czyli $\left(\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{składnik} \rangle \mid \langle \text{wyrażenie} \rangle \{ + \mid - \} \langle \text{składnik} \rangle \right)$

piszemy

$\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{składnik} \rangle \{ \{ + \mid - \} \langle \text{składnik} \rangle \}^*$

$\langle \text{wyrażenie} \rangle ::= \langle \text{składnik} \rangle \{ \{ + \mid - \} \langle \text{składnik} \rangle \}^*$

W rysunkowej notacji Pascala:

Leczenie lewostronnej rekursji

Gramatyka oryginalna z lewostronną rekursją:

$$\begin{aligned} \langle W \rangle &::= \langle S \rangle \mid \langle W \rangle + \langle S \rangle \\ &\quad \mid \langle W \rangle - \langle S \rangle \\ \langle S \rangle &::= \langle C \rangle \mid \langle S \rangle * \langle C \rangle \\ &\quad \mid \langle S \rangle / \langle C \rangle \\ \langle C \rangle &::= \langle L \rangle \mid (\langle W \rangle) \\ \langle L \rangle &::= 0 \mid 1 \mid \langle L \rangle 0 \mid \langle L \rangle 1 \end{aligned}$$

Gramatyka wyleczona z iteracją:

$$\begin{aligned} \langle W \rangle &::= \langle S \rangle \{ \{ + \mid - \} \langle S \rangle \}^* \\ \langle S \rangle &::= \langle C \rangle \{ \{ * \mid / \} \langle C \rangle \}^* \\ \langle C \rangle &::= (\langle W \rangle) \mid \langle L \rangle \\ \langle L \rangle &::= \{ 0 \mid 1 \} \{ 0 \mid 1 \}^* \end{aligned}$$

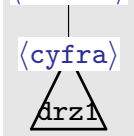
Leczenie lewostronnej rekursji

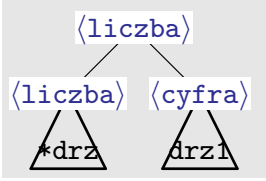
Z każdym nieterminaliem wiążemy funkcję rekursywną:

- jej **ciało** wg gramatyki **wyleczonej**
- **iteracji** odpowiada pętla **while**
- budowanie **drzewa** wg gramatyki **oryginalnej**

$$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \mid \langle \text{liczba} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle$$

$$\langle \text{liczba} \rangle ::= \langle \text{cyfra} \rangle \langle \text{cyfra} \rangle^*$$

```
Boolean liczba (drzewo* drz) {
    if (cyfra(&drz1)) {
        *drz =  ;
    }
}
```

```
while (cyfra(&drz1))
    *drz =  ;

return TRUE;
else return FALSE;
```

Leczenie lewostronnej rekursji

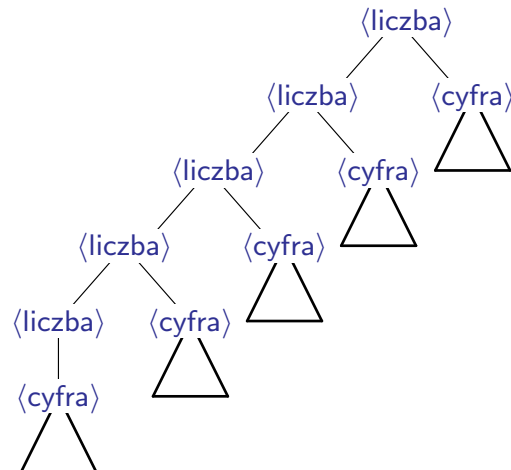
```

Boolean liczba (drzewo* drz) {
  if (cyfra(&drz1)) {
    *drz = <liczba>
           |
           |
          <cyfra>
           |
          <drz1>

    while (cyfra(&drz1))
      *drz = <liczba>
             |
             |
            <liczba> <cyfra>
             |       |
            <drz>   <drz1>

    return TRUE;
  }
  else return FALSE;
}

```


iis.ans-elblag.pl/~stefan/Dydaktyka/JezForm/Wyklady/07-pars-zstep.c

Parser zstępujący rekursywny — kiedy nie działa?

PRZYKŁAD:

$$\begin{aligned}
 \langle \text{miara} \rangle &::= \langle \text{odległość} \rangle \mid \langle \text{waga} \rangle \\
 \langle \text{odległość} \rangle &::= \{ 0 \mid \dots \mid 9 \} \{ 0 \mid \dots \mid 9 \}^* m \\
 \langle \text{waga} \rangle &::= \{ 0 \mid \dots \mid 9 \} \{ 0 \mid \dots \mid 9 \}^* \text{kg}
 \end{aligned}$$

$\langle \text{miara} \rangle \Rightarrow \langle \text{odległość} \rangle \Rightarrow^* 11111m$

$\langle \text{miara} \rangle \Rightarrow \langle \text{waga} \rangle \Rightarrow^* 11111\text{kg}$

Do którego nieterminała redukować? — nie da się postanowić na podstawie pierwszej cyfry, bo nie wiadomo jeszcze, czy na końcu będzie m czy kg .

Parsery zstępujące nadają się nie do wszystkich gramatyk bezkontekstowych; nadają się tylko do t.zw. gramatyk LL(1).